

Демографски преглед

Београд

Година XV

Број 55/2015

Етнички хомогене и хетерогене средине у Србији

Питање о етничкој припадности спада у категорију изразито личних питања у попису становништва. Субјективност у одговарању отежава научну објективност приликом анализе, а носи у себи низ отворених питања. Постојање тзв. етничке мимикрије (промена у изјашњавању) и све веће неизјашњавање становништва умногоме компликују посао истраживачима. Значај овог питања се у досадашњим пописима у Србији мењао и увек је доста зависио од актуелне друштвено-политичке ситуације у земљи.

Промене у етничкој структури становништва Србије у првој деценији 21. века под великим су утицајем турбулентних дешавања током 1990-их. Рат на просторима бивше СФРЈ и његове последице, пре свега у виду великог броја избеглица и интерно расељених лица (ИРЛ) знатно су утицале на формирање актуелне националне структуре становништва. Приликом поређења података последња два пописа мора се водити рачуна да није примењен исти концепт укупног становништва, али и да су Албанци са југа Србије бојкотовали Попис 2011. (Пенев, Маринковић, 2012).

У Србији након распада бивше СФРЈ, спроведена су два пописа становништва – први 2002. године у оквиру тадашњег Савезног завода за статистику и други 2011. године. Оба пописа су спроведена само на територији Централне Србије и Војводине. На Косову и Метохији ови пописи нису могли бити спроведени због познате политичке ситуације. Подаци се у раду односе на подручје Републике Србије без података за АП Косово и Метохију.

Колики је број Албанаца у Србији?

За потребе истраживања националне структуре урађене су процене броја становника општина у којима је био бојкот пописа, као и процена њихове националне припадности. Пошло се од броја становника тих општина према Попису 2002. (становништво у земљи), коме је додат процењени број ИРЛ у тим општинама на дан 31. марта 2002. Тако добијеном „базном“ становништву урачунат је природни прираштај у периоду од 1. априла 2002. до 30. септембра 2011. године. Што се тиче етничке припадности тих општина, пошло се од претпоставке да је разлика у пописаном и

Табела 1. Пописан и процењен број Албанаца у Србији у време Пописа 2011.

Општине	Попис 2011	Процена	Укупно
Бујановац	244	28.428	28.672
Прешево	416	36.137	36.553
Медвеђа	527	3.206	3.733
Остале општине	4.622	0	4.622
Укупно	5.809	67.771	73.580

Извор: Припремљено од стране аутора на основу података РЗС-а, (РЗС, 2012) и процена аутора.

процењеном броју становника број непописаног становништва албанске етничке припадности. Процена етничке припадности становништва које је бојкотовало попис на насељском нивоу, заснива се на једнакој дистрибуцији албанског становништва по насељима каква је била у време пописа 2002. године. Иако груба, таква претпоставка је оправдана, јер је на насељском нивоу био циљ

одредити само већинско становништво. Такође, анализа пописа из 2002. показала је да од 58 насеља, у којима су Албанци већинско становништво, у 57 су имали апсолутну већину са просечним уделом од чак 93% (у 23 удео је преко 99%). Такви подаци оправдавају претпоставку да се већинско становништво у тим насељима није променило у време Пописа 2011. године.

Према процени аутора број Албанаца у Србији је у време Пописа 2011. године био око 73,5 хиљаде (73.580 или 1,0% у укупном становништву), што је за готово 12 хиљада становника више него у време претходног пописа. Упркос позиву на бојкот, пописано је 1.187 Албанаца у три општине на југу земље, а укупно је пописано на територији Републике Србије 5.809. Половина становништва албанске националности у Србији се налази у општини Прешево, док је заједно са општином Бујановац тај удео 89%. Ван те две општине је свега 11% Албанаца у Србији, односно 5% је у општини Медвеђа, где иначе они чине трећину становника те мале општине.

Етнички хетерогена подручја у Србији

У Србији живи пуно етничких група (14 са популацијом преко 10 хиљада), али се не може рећи да је то, у етничком смислу, хетерогено подручје. Више од 4/5 укупног становништва чини једна националност па се свакако мора говорити о хомогеној средини. Регион Војводине, који је у оквиру Србије сматран за етнички мозаик на основу пописа са почетка 21. века, такође постаје релативно хомогена средина, јер Срби имају апсолутну већину и чине више од 2/3 укупног становништва Покрајине. Ипак, на нижим административним нивоима ситуација је битно другачија. Већ на нивоу области, којих је у Србији 25, видљиве су значајне разлике. На основу заступљености већег броја нација, чији је удео изнад 1% у укупном становништву области, издваја се шест области из Војводине и једна на територији Јужне и Источне Србије (посматрано по регионима). Овај критеријум је показао да су етнички најхетерогеније области Западнoбачка и Јужнобачка, јер код њих у

формирању националног састава учествује релативно велики број националности, чак седам (Срби, Мађари, Хрвати, Црногорци, Русини, Роми и Буњевци односно Словаци у другој области). Потом следе Јужнобанатска и Севернобачка област са по шест и Средњобанатска и Сремска област са по пет етничких група чији је удео у областима већи од 1%. Једина област са значајним бројем различитих националности ван Војводине је Пчињска област са четири етничке групе (Срби, Албанци, Роми и Бугари).

У односу на области, код општина је присутно мање етничких група које учествују са више од 1% у укупном броју становништва општина. Та констатација је у највећем броју општина тачна, али постоје и изузеци. Поједине општине на територији Војводине имају изразито хетероген етнички састав. Пре свих су то Пландиште, Врбас и Кула са по шест националности, а од популационо већих општина Суботица и Сомбор са пет етничких група. Код осталих општина у Србији, ван територије Војводине, највише се три националности (са више од 1% удела у укупном становништву општине) могу јавити у формирању етничког састава, а и то је редак случај. Те општине се пре свега налазе у Источној Србији, а националности које коегзистирају у њима су Срби, Власи и Роми. Треба напоменути да велика просторна дисперзивност ромске популације, условљава да та етничка група буде, после Срба, најчешће заступљена у општинама у Србији. Једине, релативно хетерогене области односно општине у којима Роми не представљају значајнију етничку групу су оне у којима је већинско становништво бошњачко-муслиманско и албанско. Иначе у тим општинама само још српско становништво има значајнији удео у укупном становништву.

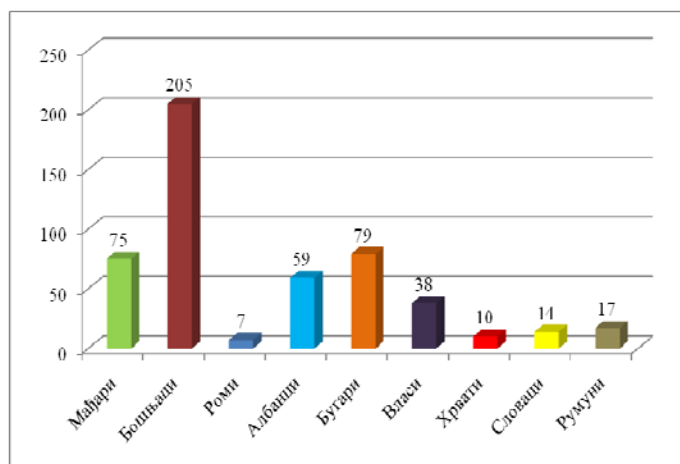
Етничка структура насеља у Србији 2011.

Просторно национална структура се најбоље може сагледати на насељском нивоу. Етничке групе су се вековима формирале и организовале у оквиру насеља и једино та

територијална организација становништва нуди реалну слику стања. Поједине националности код којих је постигнут висок степен етничке толеранције, формирају етнички мешовита насеља. Суживот различитих националности ипак није уобичајено стање код већине насеља, нарочито код популационо мањих средина до 1.000 становника (који у Србији чине преко 80% укупног броја насеља). Велики утицај на формирање националног састава одређеног места имају и околinski фактори (близина државне границе, етнички састав суседних насеља и државна политика).

Срби имају апсолутну већину (удео од преко 50%) у 86,6% насеља у Србији (укупно је 4.721 насеље) на основу Пописа 2011. Висок степен етничке хомогености заступљен је, када је у фокусу ова националност, у чак 72,6% насеља, односно удео Срба у тим насељима је преко

Графикон 1. Број насеља у којима одређене националности чине већинско становништво, Србија 2011.

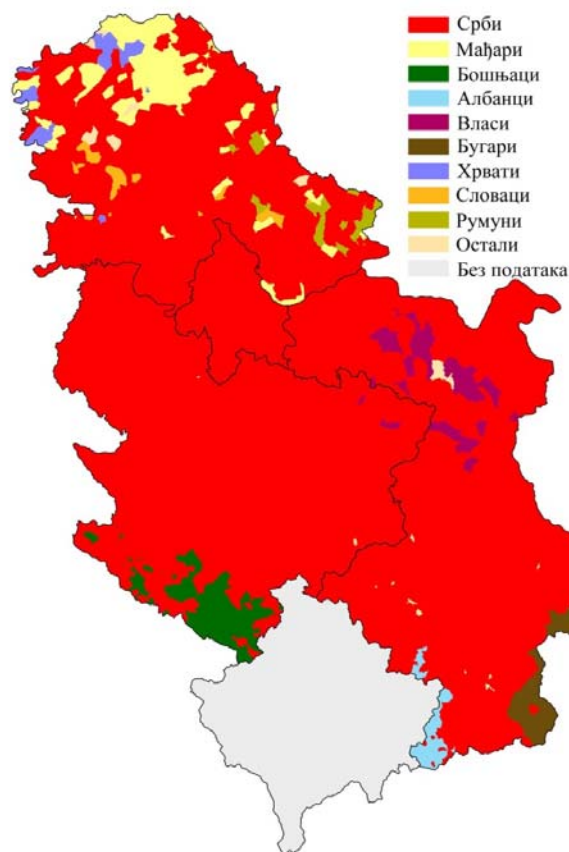

Извор: Припремљено од стране аутора на основу података РЗС-а, (РЗС, 2012).

90%. Насеља у којима се целокупно становништво изјаснило као етнички Срби чине 16% или 774 насеља у Републици. На основу резултата последњег пописа Срби су најбројнија популација у 87,8% насеља. Код Мађара, који су после Срба најбројнија етничка група, насеља са апсолутном већином су значајно мања и укупно их је на територији Србије 64 или 1,3% укупног броја насеља у Србији. Мађари су најбројније или већинско становништво у 75 насеља. Етничка група која популационо доминира у већем броју насеља

од Мађара је бошњачко-муслиманска. Попут Мађара који су просторно лоцирани готово

Карта 1. Етничка структура (већинско становништво по насељима), Србија 2011.

Извор: Припремљено од стране аутора на основу података РЗС-а, (РЗС, 2012) и процена аутора.

искључиво на северу земље, Бошњаци и Муслимани формирају већинско становништво у насељима на југу, у Рашкој и Златиборској области. Апсолутну већину имају у 127 насеља (2,7%) и укупно су већинско становништво у 205 (4,3%). Роми, иако су четврта најбројнија етничка група, због велике територијалне дисперзивности и веће концентрације унутар великих градова, имају већинско становништво у свега 7 насеља (апсолутна су већина у 6). Албанци су, на основу процена, у 59 насеља већинско становништво, а апсолутну већину имају у 57. Од осталих група треба поменути Бугаре који, упркос малом уделу у укупном становништву (0,3%), чине већинско становништво у 79 насеља (1,7%) и Влахе са уделом од 0,5% и већином у 38 насеља.

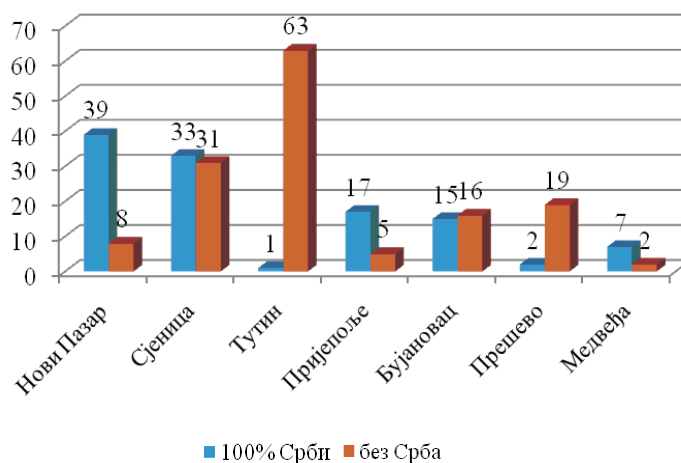
У анализи националне структуре по насељима, треба издвојити и етничке групе које имају значајно учешће на нивоу Војводине: Хрвате, Словаке и Румуне. Хрвати су, према попису из 2011. на нивоу Републике имали удео 0,8%, али је он значајно већи на нивоу Покрајине износи 3,0%. Упркос релативно великом уделу њихова је концентрација пре свега у већим насељима (Суботица, Сомбор, Апатин), па су већинско становништво у свега 10 насеља. Становништво које се изјаснило као етнички Словаци чини већинско становништво у 14 насеља, док је удео 2,7% у Војводини и 0,7% на нивоу читаве земље. Румунска заједница у Србији има дупло мање становника од хрватске, али су они лоцирани у претежно популационо мањим срединама, па чине већинско становништво у 17 насеља.

Средине у Србији у којима је већинско становништво (Срби) мањинско

Од 168 општина у Србији, Срби нису већинско становништво у свега 15. Најмањи удео имају у Тутину (3,5%), Кањижи (7,2%), Сенти (10,9%) и Босилеграду (11,0%). Насеља у којима се нико није изјаснио као Србин налазе се углавном у општинама у Пчињској и Рашкој области. Највише насеља без Срба имају: Тутин (63), Сјеница (31) и Прешево (20). Посматрано на нивоу читаве Републике, укупно је 12 општина у којима су насеља без Срба. У општинама са насељима без српског становништва, такође, постоје насеља где Срби чине стопроцентно становништво, па је тако у Бујановцу 15 таквих насеља, у Медвеђи 7, док је у Прешеву свега 2 насеља у којима искључиво живе Срби. Однос насеља са 100% Срба и без иједног по општинама издваја: Сјеницу (33 насеља са 100% уделом Срба и 31 насеље без Срба), Бујановац (15-16), Нови Пазар (39-8), Прешево (2-19), Тутин (1-63), Пријеполје (17-5), Медвеђу (7-2). Однос у 4 општине са претежно бошњачким/муслиманским становништвом је 90-77, односно у 90 насеља живе искључиво Срби, док у 77 насеља

није пописан ниједан. У три општине са значајним уделом албанског становништва однос је 24 према 37.

Графикон 2. Насеља у одабраним општинама без Срба и са стопроцентним уделом Срба, 2011.

Извор: Припремљено од стране аутора на основу података РЗС-а, (РЗС, 2012).

Нигде на територији Србије где су општине етнички релативно мешовите није тако јасно изражена етничка хомогеност насеља као што је то случај на југу Србије у општинама са већинским албанским или бошњачким/муслиманским становништвом. Насупрот ситуације на југу, на северу земље у етнички најхетерогенијем подручју, Војводини, у свега две општине, односно у три насеља није регистрован ниједан Србин, Бачка Топола (2) и Кањижа (1) и то су популационо изузетно мала насеља.

Литература

Пенев, Г., И. Маринковић (2012). „Први резултати пописа становништва 2011. и њихова упоредивост с подацима претходна два пописа“, *Демографија*, Књига IX, стр. 45-67.

РЗС (2012). „Национална припадност“, *Попис становништва, домаћинства и станова 2011. у Републици Србији*, Књига 1 (Београд: Републички завод за статистику).

Мр Иван Маринковић

